

การพัฒนาลายแคนของนักศึกษาสาขาวิชาดนตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
THE DEVELOPMENT OF THE LINE KHAEN OF THE STUDENTS IN THE MUSIC PROGRAM
AT SAKON NAKHON RAJABHAT UNIVERSITY

สายนต์ บุญใบ¹ ประลองยุทธ์ แจ้กลิ่น² และอรรคพล ราชบุรีศิริ²

Sayan Boonbai, Pralongyut Chaenklan and Akkapon Rachsiri

¹สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร จังหวัดสกลนคร 47000

²สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร จังหวัดสกลนคร 47000

¹Program in Educational Administration, Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University, Sakon Nakhon 47000, Thailand

²Program in Music, Faculty of Humanities and Social Sciences, Sakon Nakhon Rajabhat University, Sakon Nakhon 47000, Thailand

*Corresponding author: E-mail: sayanb101@hotmail.com

รับบทความ 8 พฤศจิกายน 2562 แก้ไขบทความ 29 มกราคม 2563 ตอบรับบทความ 8 มีนาคม 2563 เผยแพร่บทความ เมษายน 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับลายแคน 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาลายแคน และ 3) ติดตามผลการพัฒนาลายแคนของนักศึกษาสาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยประกอบด้วย ผู้วิจัย กลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 13 คน กลุ่มเป้าหมายการพัฒนา จำนวน 78 คน ได้มาด้วยความสมัครใจ ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วยแคน และลายแคน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติการ การสังเกตการณ์ และการสะท้อนกลับ โดยได้ทำการวิจัย 2 วงรอบ ใช้ระยะเวลา 12 เดือน ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2561 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2562 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างระดับกลางจำนวน 2 ฉบับ และแบบสังเกต

ผลการวิจัย พบว่า

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับลายแคน ประกอบด้วย 1) ลายสุดสะแนน 2) ลายไปซ้าย 3) ลายสร้อย 4) ลายใหญ่ และ 5) ลายน้อย
2. แนวทางการพัฒนาลายแคนของนักศึกษาสาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครมี 3 แนวทาง ได้แก่ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การนิเทศติดตาม และการนิเทศแบบให้คำชี้แนะ
3. นักศึกษาสาขาวิชาดนตรีซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลายแคนว่าเป็นศิลปะการเรียงเรียงเสียงไว้ในกลุ่มต่าง ๆ โดยใช้แคนบรรเลงเป็นหลัก และสามารถพัฒนาลายแคนให้เป็นรูปธรรม มีความชัดเจน มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากขึ้น 2 ลาย คือ ลายไปซ้าย และลายใหญ่

คำสำคัญ: การพัฒนาลายแคน

ABSTRACT

The purposes of this research were: 1) to examine components of the Lai Khaen, 2) to establish the guidelines for developing the Lai Khaen, and 3) to follow up the development of the Lai Khaen of the students enrolling in music program at Sakon Nakhon Rajabhat University. The research target group consisted of a researcher and 13 informants. The target group for development was 78 volunteer students. The content scope included Khaen (a Thai mouth organ made from varying lengths of bamboo bound together), and Lai Khaen (prototype of playing the Khaen). The research employed the action research (AR) comprising four stages: planning, action, observation and reflection. The 12 month-period of two spirals was carried out from October 1, 2018 to September 30, 2019. The research instruments for data collection were two copies of the moderately scheduled formal interviews and an observation form.

The results revealed that:

1. The knowledge organization of the Lai Khaen consisted of: 1) Lai Sudsan, 2) Lai Po, 3) Lai Soi, 4) Lai Yai, and 5) Lai Noi.
2. The guidelines for developing the Lai Khaen of students in Music Program at Sakon Nakhon Rajabhat University involved workshops, monitoring and supervision, and coaching.
3. The students developed their knowledge and understanding of the Lai Khaen which is the art of arranging sounds in various groups into the melodious sound using Khaen as a major music equipment. The students improved their two prototypes (Lai) of Khaen in a concrete, clear, effective and efficient form, namely Lai Poi-sai and Lai Yai.

Keyword: Lai Khaen Development

บทนำ

แคนเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าที่นิยมในกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวมานานับหลาย ๆ ศตวรรษ จากหลักฐานในทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีได้แสดงให้เห็นว่า แคนเป็นเครื่องดนตรีในลักษณะเล่นทำนองที่เก่าแก่มาช้านานชนิดหนึ่งของโลก และเชื่อว่า แคนยังเป็นต้นแบบของเครื่องดนตรีอีกหลาย ๆ ชนิดในโลก เนื่องจากแคนเป็นเครื่องดนตรีที่เก่าแก่ดึกดำบรรพ์ไม่สามารถสืบค้นหาต้นกำเนิดของการสร้างและพัฒนาได้อย่างชัดเจน มีเฉพาะเรื่องเล่าหรือนิทานเกี่ยวกับแคนที่มีการเล่าขานสืบต่อ ๆ กันมาเท่านั้น แต่ก็มีรายละเอียดแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ส่วนลายแคนถือเป็นศิลปะการเรียบเรียงเสียงที่กำหนดไว้ในกลุ่มต่าง ๆ ให้ความไพเราะ ซึ่งถือเป็นสุดยอดในการบรรเลงแคน ทั้งนี้ ต้องสอดประสานกันทั้งทำนองและจังหวะไปพร้อม ๆ กัน ลีลาการเป่าลายแคนของหมอแคนแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่ลักษณะเฉพาะ (Style) รสนิยม ไหวพริบ และความสามารถของแต่ละคน (สนอง คลังพระศรี, 4549, หน้า 70) ลายแคนเป็นศิลปะการเรียบเรียงเสียงไว้ในกลุ่มต่าง ๆ ให้ความไพเราะ สอดประสานกันทั้งความซับซ้อนของทำนองและจังหวะไปพร้อม ๆ กัน ที่นักประพันธ์ได้ประพันธ์ เรียงร้อย หรือเรียบเรียงขึ้นเพื่อการบรรเลงดนตรีเพียงอย่างเดียว โดยใช้แคนบรรเลงเป็นหลัก ทำให้เกิดความไพเราะและสร้างอารมณ์ให้แก่มusic ซึ่งถือเป็นสุดยอดของการบรรเลง (สาธิต บุญใบ, 2560, หน้า 120)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการในการแสวงหาความรู้ความจริงในสิ่งที่ไม่รู้ที่มีระบบ วิธีการที่น่าเชื่อถือ และแบบแผนที่ชัดเจนโดยกลุ่มบุคคลที่ปฏิบัติงานร่วมกันเพื่อที่จะได้มาความรู้ความจริงนั้นไปใช้ในการตัดสินใจแก้ไข ป้องกันปัญหา พัฒนาหรือปรับปรุงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นให้พัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น หรือเพื่อก่อให้เกิดองค์ความรู้หรือทฤษฎีใหม่ขึ้นมา ซึ่งองอาจ นัยพัฒน์ (2551, หน้า 302-303) ได้กล่าวถึงกระบวนการทำงานที่เป็นวงจร PAOR ตามแนวคิดของ Kemmis and McTaggart (1988, pp. 11 - 15) ว่ามี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดแนวทางการปฏิบัติการไว้ก่อนล่วงหน้า โดยอาศัยปรากฏการณ์หรือเรื่องราวในอดีตที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขตามประสบการณ์ทางตรงและทางอ้อมของผู้วางแผน ภายใต้การตระหนักและไตร่ตรองถึงปัจจัยสนับสนุนหรือขัดขวางความสำเร็จในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งปรากฏการณ์อันเป็นเงื่อนไขอื่น ๆ ที่แวดล้อมปัญหาอยู่ในเวลานั้น 2) การปฏิบัติการ (Action) เป็นการลงมือดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้อย่างระมัดระวัง และควบคุมการปฏิบัติการให้เป็นไปตามที่ระบุไว้ในแผน อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงการปฏิบัติการตามแผนที่กำหนดไว้สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและข้อจำกัดของปรากฏการณ์ในเวลานั้นได้ 3) การสังเกตการณ์ (Observation) เป็นการรวบรวมข้อมูลด้านกระบวนการและผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานที่ได้ลงมือกระทำลงไป ตลอดจนการสังเกตการณ์ปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยขัดขวางการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ และประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างลงมือปฏิบัติการตามแผนว่าเป็นอย่างไร และ 4) การสะท้อนกลับ (Reflection) เป็นการทวนระลึกถึงการกระทำตามที่บันทึกข้อมูลไว้ในเชิงวิพากษ์และผลการปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ ตลอดจนการใคร่ครวญเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยขัดขวางการพัฒนา รวมทั้งประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่

สาขาวิชาดนตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เป็นองค์กรที่มีการจัดการเรียนรู้ในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับดนตรีที่ประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับได้ในระดับหนึ่ง โดยได้มีการจัดการเรียนรู้ในสาขาวิชาดนตรีมาเป็นระยะเวลานาน มีนักศึกษาที่จบการศึกษาดูแลระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นจำนวนมาก มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครได้ให้ความสำคัญและสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ในสาขาวิชาดนตรี โดยได้ลงทุนให้ในระดับหนึ่ง แต่ไม่เพียงพอกับความความต้องการที่มีปริมาณมาก จึงมีศักยภาพกำลังการผลิตที่จำกัด และสิ่งที่ควร

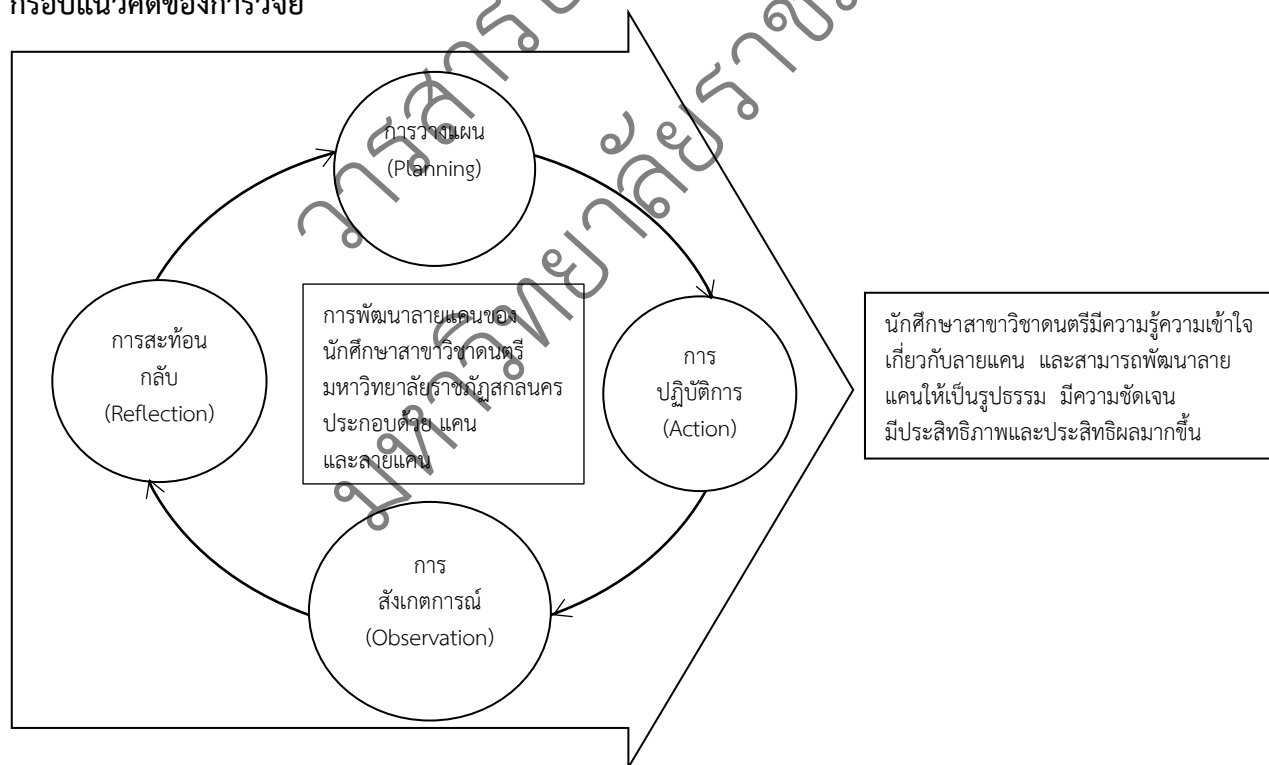
พัฒนาคือให้นักศึกษาส่งเสริมและพัฒนาเพื่อสืบทอดความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อการรับใช้สังคมในเขตพื้นที่บริการ เป็นคนดี มีจิตสาธารณะ และทักษะวิชาชีพ และเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าต่อสังคม องค์กร และประเทศชาติสืบไป

จะเห็นได้ว่าแคนเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าที่นิยมในกลุ่มชาติพันธุ์ไทย - ลาวมานานนับหลาย ๆ ศตวรรษ จากหลักฐานในทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีได้แสดงให้เห็นว่า แคนเป็นเครื่องดนตรีในลักษณะเล่นทำนองที่เก่าแก่มาชนิดหนึ่งของโลก และเชื่อว่าแคนยังเป็นต้นแบบของเครื่องดนตรีอีกหลาย ๆ ชนิดในโลก แคนเป็นเครื่องดนตรีที่มีความสำคัญและผูกพันกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวซึ่งหมายถึงชาวอีสานในประเทศไทยมาอย่างยาวนาน เสียงแคนเปรียบเสมือนเสียงจากสวรรค์ที่ช่วยบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บอันเกิดจากความทุกข์โศกต่าง ๆ ทั้งยังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวอีสานเป็นอย่างมาก โดยเป่าในหลายต่าง ๆ ซึ่งลายแคนเป็นศิลปะการเรียบเรียงเสียงไว้ในกลุ่มต่าง ๆ ให้มีความไพเราะ สอดประสานกันทั้งความซับซ้อนของท่วงทำนองและจังหวะไปพร้อม ๆ กันที่นักประพันธ์ได้ประพันธ์ เรียงร้อย หรือเรียบเรียงขึ้นเพื่อการบรรเลงดนตรีเพียงอย่างเดียวโดยใช้แคนบรรเลงเป็นหลัก ในลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งเป็นการวิจัยประยุกต์ประเภทหนึ่งที่ได้รับการพัฒนามาจากแนวคิดความเชื่อสำคัญที่ว่า การแสวงหาหรือสร้างสรรค์ และใช้ความรู้เชิงปฏิบัติการเพื่อการสืบทอดความหลากหลายทางวัฒนธรรมในชุมชนหรือสังคม แนวคิดและหลักการสำคัญของการออกแบบคือ การยัดปัญหาและบริบทของปัญหาที่ต้องการแก้ไข หรือการปฏิบัติงานที่ต้องการจะพัฒนาเป็นศูนย์กลางของการออกแบบ จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาลายแคนของนักศึกษาสาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เพื่อศึกษาลายแคน ศึกษาแนวทางการพัฒนาลายแคน ติดตามผลการพัฒนาลายแคน เพื่อการสืบทอดความหลากหลายทางวัฒนธรรม รับใช้สังคมในเขตพื้นที่บริการ เป็นคนดี มีจิตสาธารณะ และทักษะวิชาชีพ และเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าต่อองค์กร สังคม และประเทศชาติสืบไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับลายแคน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาลายแคนของนักศึกษาสาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
3. เพื่อติดตามผลการพัฒนาลายแคนของนักศึกษาสาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการในวาระที่ 1

1. การวางแผน (Planning) เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับลายแคน และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาลายแคนของนักศึกษาสาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 13 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบเป็นทางการแบบมีโครงสร้างระดับกลางใน 2 ประเด็น ได้แก่ 1) เพื่อยืนยันความถูกต้องขององค์ความรู้เกี่ยวกับลายแคน และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาลายแคนของนักศึกษาสาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาประมวลความคิดเห็น

2. การปฏิบัติการ (Action) การปฏิบัติการในวาระที่ 1 ประกอบด้วย 2 แนวทาง ได้แก่ 1) การประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาเป็นนักศึกษาสาขาวิชาดนตรีจำนวน 78 คนได้มาด้วยความสมัครใจ ได้แก่ 1) นักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 20 คน 2) ชั้นปีที่ 2 จำนวน 20 คน 3) ชั้นปีที่ 3 จำนวน 12 คน และ 4) ชั้นปีที่ 4 จำนวน 26 คน เรื่องการพัฒนาลายแคน เนื้อหาในการประชุมเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ แคน และลายแคน โดยใช้เวลาในการประชุมเชิงปฏิบัติการ 2 วัน วิทยากร 4 ท่าน ประชุมเชิงปฏิบัติการ ณ อาคารสุนทรีและดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร และ 2) การนิเทศติดตาม เป็นการการนิเทศติดตามกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาที่ได้รับการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องการพัฒนาลายแคนเรียบร้อยแล้วด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างระดับกลาง และแบบสังเกต เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และสังเกตกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

3. การสังเกตการณ์ (Observation) เพื่อติดตามผลการพัฒนาลายแคนของนักศึกษาสาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ตามแนวทางการประชุมเชิงปฏิบัติการและการนิเทศติดตาม โดยการประมวลความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล และสังเกตกลุ่มเป้าหมาย

4. การสะท้อนกลับ (Reflection) เป็นการทบทวนผลการปฏิบัติการตามแนวทางที่วางแผนไว้ ตลอดจนการใคร่ครวญเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยขัดขวางการพัฒนาลายแคนของนักศึกษาสาขาวิชาดนตรี รวมทั้งเป็นประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ กระบวนการดังกล่าวนี้จะนำไปสู่การปรับแนวคิดความเชื่อและการปฏิบัติการตามแนวทางเดิม ให้เปลี่ยนไปเป็นแนวคิดความเชื่อและการปฏิบัติการตามแนวทางใหม่ และยังใช้เป็นฐานสำหรับการทบทวนและปรับปรุงการวางแผนปฏิบัติการวิจัยเชิงปฏิบัติการในรอบใหม่ต่อไป

การวิจัยเชิงปฏิบัติการในวาระที่ 2

เพื่อให้การพัฒนาลายแคนดังกล่าวเป็นรูปธรรมและมีความชัดเจนมากขึ้นจึงมีการทบทวนและปรับปรุงการวางแผนปฏิบัติการวิจัยเชิงปฏิบัติการในรอบใหม่ในวาระที่ 2 ประกอบด้วย 1) การวางแผน (Re-planning) ผู้วิจัยได้ดำเนินการนิเทศในแนวทางใหม่ โดยใช้แนวการนิเทศแบบให้คำชี้แนะซึ่งเป็นการปฏิบัติงานระหว่างผู้นิเทศและผู้ถูกนิเทศ โดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเพื่อให้คำแนะนำปรึกษาหรือช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง ในการแก้ไขปัญหา ปรับปรุงหรือพัฒนาเพื่อให้การพัฒนาลายแคนของนักศึกษาสาขาวิชาดนตรีให้เป็นรูปธรรม มีความชัดเจน มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น 2) การปฏิบัติการ (Re-action) เป็นการนิเทศแบบให้คำชี้แนะกลุ่มเป้าหมายการพัฒนา ในวันที่ 1 - 30 เมษายน 2562 โดยผู้วิจัยเป็นผู้นิเทศแบบให้คำชี้แนะด้วยตนเอง 3) การสังเกตการณ์ (Re-observation) เป็นการสังเกตการณ์กลุ่มผู้เป้าหมายในการพัฒนาจากการปฏิบัติการโดยใช้แนวทางการนิเทศแบบให้คำชี้แนะ โดยผู้วิจัยเป็นผู้สังเกตการณ์ด้วยตนเอง และ 4) การสะท้อนกลับ (Re-reflection) เป็นการสะท้อนผลการพัฒนาลายแคนของนักศึกษาสาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครในวาระที่ 2 ว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ และได้ผลการพัฒนาเป็นอย่างไร

สรุปผลการวิจัย

1. ลายสุดสะแนนเป็นลายต้นแบบหรือลายครูในกลุ่มทำนองทางสั้น ใช้บรรเลงประกอบการลำของหมอลำกลอนหรือลำคู่โต้ตอบกันระหว่างชาย-หญิง ลายไป๋ซ้ายเป็นลายต้นแบบหรือลายครูในกลุ่มทำนองทางสั้นเช่นเดียวกับลายสุดสะแนนเพียงแต่ต่างกันที่ระดับเสียง โดยลายสุดสะแนนทำนองจะมีระดับเสียงสูงและวิจิตรพิสดารมากกว่า ส่วนลายไป๋ซ้ายทำนองจะมีระดับเสียงที่ต่ำกว่าลายสร้อยเป็นลายต้นแบบหรือลายครูในกลุ่มทำนองทางสั้นเช่นเดียวกับลายสุดสะแนนและลายไป๋ซ้ายเพียงแต่ต่างกันที่ระดับเสียงเป็นลายที่ใช้เป่าอวตฝีมือหรือความสามารถของหมอแคน ลายสร้อยนี้ไม่นิยมเป่าประกอบกลอนลำ ลายใหญ่เป็นลายต้นแบบหรือลายครูในกลุ่มทำนองทางยาว ใช้บรรเลงประกอบการลำของหมอลำประเภททำนองลำลองหรือลำทางยาว และลายอ่านหนังสือ ซึ่งลายใหญ่เป็นลายที่เหมาะสมสำหรับเสียงลำของฝ่ายหญิง นอกจากนี้ในประเพณีลงช่วงเกี่ยวสาวของชาวอีสานสมัยโบราณ หมอแคนมัก

บรรเลงลายใหญ่ในระหว่างเดินทางไปตามช่วงต่าง ๆ และลายน้อยเป็นลายต้นแบบหรือลายครุในกลุ่มทำนองทางยาวเช่นเดียวกับลายใหญ่เพียงแต่ต่างกันที่ระดับเสียง โดยลายใหญ่ช่วงทำนองจะสั้นส่วนลายน้อยช่วงทำนองจะแหลมสูง นิยมใช้บรรเลงประกอบการลำของหมอลำประเภทลำเรื่องต่อกลอนหรือประกอบทำนองลำล่องในระดับเสียงของหมอลำฝ่ายชาย

2. แนวทางการพัฒนาลายแคนของนักศึกษาสาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครมี 3 แนวทาง ได้แก่ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การนิเทศติดตาม และการนิเทศแบบให้คำชี้แนะ

3. นักศึกษาสาขาวิชาดนตรีซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนามีความรู้ความเข้าใจลายแคนว่าเป็นศิลปะการเรียบเรียงเสียงไว้ในกลุ่มต่าง ๆ ให้มีความไพเราะ สอดประสานกันทั้งความซับซ้อนของท่วงทำนองและจังหวะไปพร้อม ๆ กัน ที่นักประพันธ์ได้ประพันธ์ เรียงร้อย หรือเรียบเรียงขึ้นเพื่อการบรรเลงดนตรีเพียงอย่างเดียว โดยใช้แคนบรรเลงเป็นหลัก ทำให้เกิดความไพเราะและสร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้ฟังซึ่งถือเป็นสุดยอดของการบรรเลง ลายแคนเป็นศิลปะการเรียบเรียงเสียงที่กำหนดไว้ในกลุ่มต่าง ๆ ให้มีความไพเราะ ซึ่งถือเป็นสุดยอดในการบรรเลงแคน ทั้งนี้ ต้องสอดประสานกันทั้งท่วงทำนองและจังหวะไปพร้อม ๆ กัน ลีลาการเป่าลายแคนของหมอแคนแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่ลักษณะเฉพาะ รสนิยม ไหวพริบ และความสามารถของแต่ละคน ลายแคนที่สำคัญ ได้แก่ ลายสุดสะแนน ลายเปื้อน ลายสร้อย ลายใหญ่ และลายน้อย และสามารถพัฒนาลายแคนให้เป็นรูปธรรม มีความชัดเจน มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น 2 ลาย คือ ลายเปื้อน และลายใหญ่

อภิปรายผลการวิจัย

1. ลายสุดสะแนนเป็นลายต้นแบบหรือลายครุในกลุ่มทำนองทางสั้น ใช้บรรเลงประกอบการลำของหมอลำกลอนหรือลำคู่โต้ตอบกันระหว่างชาย-หญิง ลายเปื้อนเป็นลายต้นแบบหรือลายครุในกลุ่มทำนองทางสั้นเช่นเดียวกับลายสุดสะแนนเพียงแต่ต่างกันที่ระดับเสียง โดยลายสุดสะแนนท่วงทำนองจะมีระดับเสียงสูงและวิจิตรพิสดารมากกว่า ส่วนลายเปื้อนท่วงทำนองจะมีระดับเสียงที่ต่ำกว่า ลายสร้อยเป็นลายต้นแบบหรือลายครุในกลุ่มทำนองทางสั้นเช่นเดียวกับลายสุดสะแนนและลายเปื้อนเพียงแต่ต่างกันที่ระดับเสียงเป็นลายที่ใช้เป่าอวดฝีมือหรือความสามารถของหมอแคน ลายสร้อยนี้ไม่นิยมเป่าประกอบกลอนลำ ลายใหญ่เป็นลายต้นแบบหรือลายครุในกลุ่มทำนองทางยาว ใช้บรรเลงประกอบการลำของหมอลำประเภททำนองลำล่องหรือลำทางยาว และลายอ่านหนังสือ ซึ่งลายใหญ่เป็นลายที่เหมาะสมสำหรับเสียงลำของฝ่ายหญิง และลายน้อยเป็นลายต้นแบบหรือลายครุในกลุ่มทำนองทางยาวเช่นเดียวกับลายใหญ่เพียงแต่ต่างกันที่ระดับเสียง โดยลายใหญ่ช่วงทำนองจะสั้นส่วนลายน้อยช่วงทำนองจะแหลมสูง นิยมใช้บรรเลงประกอบการลำของหมอลำประเภทลำเรื่องต่อกลอนหรือประกอบทำนองลำล่องในระดับเสียงของหมอลำฝ่ายชาย ที่เป็นดังนี้อาจสืบเนื่องมาจากลายแคนเป็นศิลปะที่นักประพันธ์ได้ประพันธ์ เรียงร้อย หรือเรียบเรียงเสียงขึ้น ในลักษณะการสอดประสานกันทั้งความซับซ้อนของท่วงทำนองและจังหวะไปพร้อม ๆ กัน โดยใช้แคนบรรเลงเป็นหลัก เพื่อการบรรเลงให้มีความไพเราะและสร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้ฟัง สอดคล้องกับ สอนอง คลังพระศรี (4549, หน้า 70) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ลายแคนถือเป็นศิลปะการเรียบเรียงเสียงที่กำหนดไว้ในกลุ่มต่าง ๆ ให้มีความไพเราะ ซึ่งถือเป็นสุดยอดในการบรรเลงแคน ทั้งนี้ ต้องสอดประสานกันทั้งท่วงทำนองและจังหวะไปพร้อม ๆ กัน ลีลาการเป่าลายแคนของหมอแคนแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่ลักษณะเฉพาะ (Style) รสนิยม ไหวพริบ และความสามารถของแต่ละคน และยังได้สอดคล้องกับ สายันต์ บุญใบ (2560, หน้า 120) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ลายแคนเป็นศิลปะการเรียบเรียงเสียงไว้ในกลุ่มต่าง ๆ ให้มีความไพเราะ สอดประสานกันทั้งความซับซ้อนของท่วงทำนองและจังหวะไปพร้อม ๆ กัน ที่นักประพันธ์ได้ประพันธ์ เรียงร้อย หรือเรียบเรียงขึ้นเพื่อการบรรเลงดนตรีเพียงอย่างเดียว โดยใช้แคนบรรเลงเป็นหลัก ทำให้เกิดความไพเราะและสร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้ฟัง ซึ่งถือเป็นสุดยอดของการบรรเลง

2. แนวทางการพัฒนาลายแคนของนักศึกษาสาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครมี 3 แนวทาง ได้แก่ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การนิเทศติดตาม และการนิเทศแบบให้คำชี้แนะ ที่เป็นดังนี้อาจสืบเนื่องมาจาก แนวทางการพัฒนาดังกล่าวเป็นวิธีการที่ใช้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นหรือที่พึงปรารถนาอันจะส่งผลต่อความพึงพอใจมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ เป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยมีผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์เป็นผู้แนะนำหรือช่วยเหลือ มีการปฏิบัติงานระหว่างผู้นิเทศและผู้ถูกนิเทศอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องโดยการประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการปฏิบัติงานหรือลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อการปรับปรุงหรือพัฒนาปฏิบัติงานตามบทบาทหรือหน้าที่ของผู้ปฏิบัติการ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงหรือพัฒนาสิ่งต่างๆ ตามความต้องการจำเป็น ส่วนการนิเทศติดตามเป็นการปฏิบัติงานระหว่างผู้นิเทศและผู้ถูกนิเทศ โดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเพื่อตรวจสอบ ติดตาม แนะนำ และช่วยเหลือในการปรับปรุงหรือพัฒนาปฏิบัติงานตามบทบาทหรือหน้าที่ของผู้ปฏิบัติการ และการนิเทศแบบให้คำชี้แนะเป็นการปฏิบัติงานระหว่างผู้นิเทศและผู้ถูกนิเทศ โดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเพื่อให้คำแนะนำปรึกษา หรือช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องในการปรับปรุงหรือพัฒนาปฏิบัติงานตามบทบาทหรือหน้าที่ของผู้ปฏิบัติการ เพื่อให้มี

ประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น สอดคล้องกับ ธวัชชัย อยู่พุก (2554, หน้า 19, 24) ที่ได้กล่าวว่า การประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นรูปแบบการประชุมที่ส่งเสริมให้ผู้เข้าประชุมเกิดการเรียนรู้ทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ ทำให้ผู้เข้ารับการประชุมได้รับความรู้ใหม่ๆ มีความชำนาญในการปฏิบัติงานมากขึ้น เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและแก้ปัญหาซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนา ส่วนการนิเทศติดตามเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ เพื่อติดตามพัฒนาบุคลากรให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และทักษะ โดยให้บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในกระบวนการนิเทศ การนิเทศติดตามเป็นการช่วยให้บุคลากรเข้าใจวัตถุประสงค์ของการทำงาน เข้าใจถึงปรัชญาการดำเนินงาน ช่วยให้การดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ และยังได้สอดคล้องกับสำนักทดสอบทางการศึกษา (2553, หน้า 1) ที่ได้อธิบายไว้ว่าการนิเทศแบบให้คำชี้แนะเป็นกระบวนการนิเทศลักษณะหนึ่งที่มีความสำคัญในการช่วยเหลือให้การจัดการเป็นไปอย่างมีคุณภาพ เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยในการพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติหรือดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้นได้

3. นักศึกษาสาขาวิชาดนตรีซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนามีความรู้ความเข้าใจลายแคนว่าเป็นศิลปะการเรียบเรียงเสียงไว้ในกลุ่มต่างๆ ให้มีความไพเราะ สอดประสานกันทั้งความซับซ้อนของท่วงทำนองและจังหวะไปพร้อม ๆ กัน ที่นักประพันธ์ได้ประพันธ์ เรียงร้อย หรือเรียบเรียงขึ้นเพื่อการบรรเลงดนตรีเพียงอย่างเดียว โดยใช้แคนบรรเลงเป็นหลัก ทำให้เกิดความไพเราะและสร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้ฟังซึ่งถือเป็นสุดยอดของการบรรเลง ลายแคนเป็นศิลปะการเรียบเรียงเสียงที่กำหนดไว้ในกลุ่มต่าง ๆ ให้มีความไพเราะ ซึ่งถือเป็นสุดยอดในการบรรเลงแคน ทั้งนี้ ต้องสอดคล้องกันทั้งท่วงทำนองและจังหวะไปพร้อม ๆ กัน ลีลาการเป่าลายแคนของหมอแคนแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่ลักษณะเฉพาะ รสนิยม ไหวพริบ และความสามารถของแต่ละคน ลายแคนที่สำคัญ ได้แก่ ลายสุดสะแนน ลายไ้ซ่าย ลายสร้อย ลายใหญ่ และลายน้อย และสามารถพัฒนาลายแคนให้เป็นรูปธรรม มีความชัดเจนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น 2 ลาย คือ ลายไ้ซ่าย และลายใหญ่ ที่เป็นดั่งนี้อาจสืบเนื่องมาจาก แคนเป็นเครื่องดนตรีในลักษณะเล่นทำนองที่เก่าแก่มาช้านานหนึ่งของโลก เป็นต้นแบบของเครื่องดนตรีอีกหลายๆ ชนิด และแคนยังเป็นเครื่องดนตรีที่มีความสำคัญและผูกพันกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวซึ่งหมายถึงชาวอีสานในประเทศไทยมาอย่างยาวนาน สอดคล้องกับ มัลลิกา จันทรา (2549, หน้า 3) ที่ได้กล่าวว่า การเป่าแคนในลายสำคัญต่าง ๆ เป็นส่วนประกอบสำคัญในการขับร้องเพื่อรักษาโรคของชาวอีสานที่เชื่อว่าโรคเกิดจากการกระทำของผี เป็นความเชื่อเรื่องผีในสังคมชาวอีสานที่สืบทอดกันมา โดยหมอแคนจะเป่าแคนในลายสำคัญต่าง ๆ ประกอบการล่าของหมอผีฟ้า และยังได้สอดคล้องกับ จินดา แก่นสมบัติ (2551, หน้า 3) ที่ได้กล่าวว่า การเป่าแคนประกอบเพื่อการรักษาโรคเป็นวิธีการส่งผ่านถ่ายทอดความรู้ในการดูแลสุขภาพกันมาช้านาน เป็นวัฒนธรรมสุขภาพที่ชาวอีสานสืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผลการวิจัยพบว่าแคนเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าที่เล่นทำนองที่ได้รับความนิยมในหมู่ชาวไทย-ลาวมานานหลายศตวรรษ เป็นเครื่องดนตรีที่ยืนยันถึงความเป็นศิลปะอันทรงคุณค่าในด้านดนตรีของผู้คนในภูมิภาคอุษาคเนย์หรือบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงให้ชาวโลกในภูมิภาคอื่นได้รู้จักอย่างน่าภาคภูมิใจ ควรมีการส่งเสริม อนุรักษ์ และพัฒนาแคนแปดเพื่อให้เป็นมรดกของชาติสืบไป

1.2 ผลการวิจัยพบว่าลายแคนเป็นศิลปะการเรียบเรียงเสียงที่สำคัญ สอดประสานกันทั้งท่วงทำนองและจังหวะไปพร้อม ๆ กัน ทำให้เกิดความไพเราะและสร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้ฟัง เป็นความมหัศจรรย์ที่บรรพชนในอดีตได้ร้อยเรียงขึ้นไว้เป็นวิถีปฏิบัติสำหรับแสดงศักยภาพของแคนให้สืบเนื่องต่อ ๆ กันมา ควรมีการส่งเสริม อนุรักษ์ และพัฒนาลายแคนเพื่อการประยุกต์ใช้ในโอกาสอื่น ๆ ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการส่งเสริม อนุรักษ์ และพัฒนาลายสุดสะแนน ลายไ้ซ่าย ลายสร้อย ลายใหญ่ และลายน้อย ในหน่วยงานทางการศึกษาหรือกลุ่มผู้สนใจ และควรนำไปขยายผล พัฒนาต่อในชุมชน หรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ และควรนำแนวคิดดังกล่าวนี้ไปใช้ในการพัฒนาดนตรีพื้นบ้านในกลุ่มวัฒนธรรมอื่นในประเทศไทยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จินดา แก่นสมบัติ. (2551). การศึกษาดนตรีประกอบพิธีกรรมบวงสรวงผีบรรพบุรุษของหมอลำผีฟ้า บ้านโนนทอง ตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ธวัชชัย อยู่พุก. (2554). การพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานวิทยาศาสตร์โรงเรียนชาวนามานวิทยาคมสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

มัลลิกา จันทรา. (2549). ความเชื่อและพิธีกรรมผีฟ้าของบ้านสว่างดอนตู ตำบลบ้านเม็ง อำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

สนอง คลังพระศรี. (2549). ศิลปะการเป่าแคน มหัศจรรย์แห่งเสียงของบรรพชนไท. กรุงเทพฯ: โพรเซสคัลเลอร์ ดีไซน์ แอนด์ พรินต์.

สายันต์ บุญใบ. (2560). รายงานการวิจัย เรื่อง ดนตรีบำบัดสำหรับผู้สูงอายุ. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สำนักทดสอบทางการศึกษา. (2553). กระบวนการทางการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

องอาจ นัยพัฒน์. (2551). การออกแบบการวิจัย : วิธีการเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และผสมผสานวิธีการ. กรุงเทพฯ:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Kemmis, S. & McTaggart, R. (1988). *The action research reader*. (3rd ed). Geelong, Victoria: Deakin University Press.

วารสารบัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร